

ATATÜRK YOLU DERGİSİ

JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 76 (2025), 70-80.

Geliş/Received: 04.01.2025

Kabul/Accepted: 21.05.2025

DOI: 10.46955/ankuayd.1613188

(Araştırma Makalesi/Research Article)

TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN DİL BAYRAMI VE BASINA YANSIMALARI: ULUS GAZETESİ ÖRNEĞİ (1933-1949)

LANGUAGE FESTIVAL IN TERMS OF TURKISH EDUCATION AND ITS REFLECTIONS IN THE PRESS: THE EXAMPLE OF ULUS NEWSPAPER (1933-1949)

MEHMET SOYUÇOK*

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte toplumsal, ekonomik, kültürel vb. birçok alanda yenilik ve devrimler gerçekleştirilmiştir. Bu Devrimlerin en önemlilerinden birinin Dil Devrimi olduğu söylenebilir. Çünkü dil, doğası nedeniyle bireyler ve toplumlar üzerinde şekillendirici etkiye sahiptir. Dil Devrimi kapsamında yapılan çok sayıdaki çalışmadan biri, 1932 yılında Dil Kurultayının toplanmasıdır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde toplanan Türk Dil Kurultayında Türkçe ile ilgili yapılacak çalışmalar ve izlenecek yol haritası belirlenmiştir. Bu ilk kurultayın tarihi olan 26 Eylül, sonraki yıllarda Dil Bayramı olarak kutlanmaya başlamıştır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Türkçe eğitimi açısından Dil Bayramı ve basına yansımaları hakkında *Ulus* gazetesinin iyi bir veri kaynağı olacağı düşünülmüştür. Çünkü *Ulus* gazetesi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında devletin yarı resmî yayın organı görevini üstlenmiş ve gerçekleştirilen devrimler, yapılan çalışmalarla ilgili kamuoyunu bilgilendirmiştir. Araştırmaya veri toplamak için *Ulus* gazetesinin 1933 ve 1949 yılları arasındaki sayıları taranmış, elde edilen veriler orijinaline sadık kalınarak sunulmuştur. Yapılan taramada bayramın ülke genelinde, halkın yoğun katılımıyla ve zengin bir içerikle kutlandığı; *Ulus* gazetesinde bayram haberlerine, dil konulu şiirlere, bilgilendirici yazılara, konuşmalara yer verildiği görülmüş; Dil Bayramı sayesinde informal bir Türkçe eğitimi yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ana Dili, Dil Bayramı, Gazete, Haber, Türkçe Eğitimi, Ulus Gazetesi.

ABSTRACT

With the establishment of the Republic of Turkey, innovations and revolutions were realized in many areas such as social, economic, cultural, etc. It can be said that one of the most important of these revolutions is the Language Revolution. Because language has a shaping effect on individuals and societies due to its nature. One of the many activities within the scope of the Language Revolution, was the convening of the Language Congress in 1932. At the Turkish Language Congress convened under the leadership of Gazi Mustafa Kemal Atatürk the studies to be carried out on Turkish and the road map to be followed were determined. September 26, the date of this first congress, started to be celebrated as Language Day in the following years. It was thought that *Ulus* newspaper would be a good source of data about the Language Day and its reflections on the press in terms of Turkish language education, which is the subject of this study. Because the *Ulus* newspaper served as a semi-official organ of the state in the early years of the Republic and informed the public about the revolutions and activities carried out. In order to collect data for the study, the issues of *Ulus* newspaper between 1933 and 1949 were scanned and the obtained data was presented faithfully to the original. It was observed that the holiday was celebrated throughout the country with a rich content and with the intense participation of the public; *Ulus* newspaper included news about the holiday, poems on language, informative articles and speeches; and it was concluded that an informal Turkish education was provided thanks to the Language Holiday.

Key Words: Mother Tongue, Language Festival, Newspaper, News, Turkish Education, Ulus Newspaper.

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, mehmetsoyucok@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7800-4402

Extended Abstract

It is possible to consider every kind of language and cultural activity as an opportunity for mother tongue education. From a historical perspective, it is understood that only a few centuries have passed since the formal teaching of mother tongue education, while informal language teaching is almost as old as humanity. This is because people have learned and taught their mother tongue for thousands of years without a school, class or teacher in today's sense. Nations have done this through songs, folk songs, rhymes and riddles, proverbs, idioms, fairy tales and folk stories. In this respect, it can be said that mother tongue education has a wide range of possibilities and can be carried out in natural environments with authentic materials.

One of the many activities carried out within the scope of the Language Revolution was the convening of the Language Congress in 1932. In the Turkish Language Congress convened under the leadership of Gazi Mustafa Kemal Atatürk, the studies to be carried out on Turkish and the road map to be followed were determined. September 26, the date of this first assembly, started to be celebrated as Language Day in the following years. Since practices such as festivals provide the formation of a common identity, it can be thought that the Language Day facilitates the adoption of the Language Revolution by the public. Ceremonial events can fulfill important functions in awakening language awareness, intuiting language structure and instilling love for language. Therefore, it is an expected situation that Language Day will serve mother tongue education. At this point, it should be known how the Language Day is celebrated and how the public is informed about the Language Day and related activities. It is seen that newspapers were the most appropriate tools can be used to reach the general public in the examined period.

One of the newspapers that is in business in this period is *Ulus*. In *Ulus* newspaper, developments on revolutions and the opinions of administrators on current issues were frequently included in news articles and columns. It can be said that the main purpose of the newspaper's publication policy was to guide and even educate the people in line with Atatürk's principles and revolutions. Detailed coverage of official programs such as festivals, news from party organizations, full text of party leaders' speeches, and discussion of the Republican revolutions in columns support this idea. Therefore, the *Ulus* newspaper is expected to be one of the newspapers informing the public about the Language Day. The study was based on this idea and aimed to reveal the reflections of the Language Day in the *Ulus* newspaper in terms of Turkish language education. The study was conducted in accordance with the qualitative research paradigm. Document analysis technique was used in data collection and content analysis technique was used in data analysis. Within the scope of the study, *Ulus* newspapers between 1933 and 1949 were scanned. In order to collect data for the study, the issues of *Ulus* newspaper between 1933 and 1949 were scanned and the data obtained were presented faithfully to the original. When the newspaper is examined, it is seen that announcements of the Language Day program, celebration news, articles on technical issues of Turkish and Turkish education are included.

Not only the celebrations in big cities such as Ankara but also in small cities in Anatolia were reported, and the full texts of the speeches at the celebrations and articles on language were included in the newspaper. It is seen that these articles, written by competent names in the field of language such as İbrahim Necmi Dilmen, Besim Atalay, Hüseyin Namık Orkun, have a strong scientific background and provide extensive information on Turkish. In the issues published on the days when the Language Day was celebrated, discussions on language were included and language was discussed in editorials. All these approaches and practices show the importance given to the mother tongue. By publishing program announcements and schedules in the newspaper days before, the large masses of people were informed about the events, and it was tried to ensure that the celebrations were more intensely attended and enthusiastic. It is understood that an informal Turkish education was attempted to be carried out in the news and columns published on the occasion of the festival. The news and columns provided information about the development and history of Turkish and emphasized the necessity of using Turkish words instead of words of foreign origin.

In addition, vocabulary and grammar were taught by using the technique of intuition with exemplified uses. Language awareness, which is at least as important as technical knowledge about the mother tongue, was tried to be brought to the public through the news of the festival in the newspaper, and the Language Day and its reflections in the press were also utilized in the ideal of enlightening the public, which was tried to be realized with the National Schools and Public Chambers. Based on the news and articles published on the occasion of the festival, it is possible to characterize the Language Day as an example where all organs of the state, mass media

and all segments of the society did their part on an issue of great importance in every respect. Carrying out similar activities by taking advantage of the advanced technology and communication opportunities of the twenty-first century is of great importance in terms of for the protecting, strengthening and teaching of Turkish.

Giriş

Dil çok farklı yönleri sahip, toplumdan ve insandan ayrı düşünülmemesi gereken, duygu ve düşüncelerin hem üreticisi hem de aktarıcısı olan bir varlıktır. Dilsel eylemlerde bulunabilmek için düşünsel becerileri işe koşturmak, düşünsel becerileri kullanabilmek için de dile başvurmak gerekir. Diğer bir deyişle dile düşünce arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Dil, düşüncenin ve ruhun dışı yansımasıdır.¹ Düşünce dil sayesinde somutlaşır, düşünce dili ürettiği gibi dil de düşünceleri yaratır. Bu iki unsur arasındaki ilişki vazgeçilmez ve çok güçlüdür. İnsanın kullandığı dil, dünya görüşünü ve günlük hayattaki tutumlarını, davranışlarını şekillendirir. Hatta dilin kişisel dünyayı sınırlandırdığı², insanların dünyayı ancak sahip oldukları dil becerisi ölçüsünde algılayıp anlamlandırabildikleri söylenebilir.

Dil varlığı yoksul olan insanların eleştirel, yaratıcı ve yansıtıcı düşünme becerilerini işe koşturmaları zordur. Zihinde olmayan bir düşüncenin de dile yansıması veya dilde bulunmayan bir kavramla ilgili zihinde şemalar oluşması mümkün değildir. Çünkü insan dünyayı diliyle görür ve anlamlandırır.³ İnsanların kelime seçimlerinden, kullandıkları atasözü ve deyimlerden hareketle dini inançlarına, ideolojik tercihlerine, hayata bakış açılarına, sahip oldukları değer yargılarına ilişkin önemli ayrıntılara ulaşılabilir. Dil, ideolojik ve düşünsel boyutlarının yanı sıra insanlık için ontolojik bir önem de taşımaktadır. Dolayısıyla insanlığın ortaya çıkışıyla birlikte dilin de ortaya çıktığı söylenebilir.⁴ İnsan dili şekillendirdiği gibi dil de insanı şekillendirir. Buradan hareketle dilin insanın aynası ve insanın da dilinin eseri olduğu ileri sürülebilir. İnsanın olmadığı yerde dil faaliyetleri yapılamayacağı gibi dil faaliyetlerinin olmadığı yerde de üst düzey insanî etkinliklerin gerçekleştirilmesi, geliştirilmesi ve aktarılması söz konusu değildir. Çünkü dil sadece günlük işlerde ve görevlerde kullanılmaz, entelektüel ve düşünsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi de bu faaliyetlerden elde edilen deneyimlerin aktarılması da genellikle dil sayesinde mümkün olur.

Toplum bireylerden oluştuğu için dil ile düşünce, tutum ve davranışlar arasındaki ilişki toplum için de geçerlidir. Diline bakarak bir toplumun eğitim anlayışı, tarihi, kültürü, entelektüel birikimi, ekonomisi ve diğer özellikleri hakkında önemli ipuçları elde edilebilir. Çünkü bütün bu özellikler dile yansır, dildeki kelimelerin geçmişi, yapısı, azlığı veya çokluğu toplumsal özelliklerin bir yansımasıdır. Toplum bu şekilde dili yarattığı gibi dil de toplumu yaratır.⁵ Dil varlığını oluşturan atasözleri, deyimler, tekerlemeler, ninniler, kavramlar kültürel değerleri ve toplumun dünyaya bakış açısını büyük ölçüde yansıtır. Toplumsal kültürün tüm unsurları ya dil aracılığıyla üretilmekte ya da aktarılmaktadır. Kültür de sahip olduğu imkânlar ve altyapı sayesinde dilsel üretimi sağlamakta ve dili zenginleştirmektedir. Dil aynı zamanda toplumdaki fertleri birbirine bağlayan önemli bir unsurdur, insanlar dili kullanarak topluma karışır ve onun bir parçası olur.⁶ Bu sayede toplumsallaşan bireyler toplumun bir parçası olarak kolektif biçimde yapılan değerlendirmelerin öznelere olurlar. Savaşçı bir halkın dilinde askerî kavramların, üretken bir halkın dilinde üretim araçlarının adlarının, bilimsel açıdan ileri bir halkın dilinde bilimsel terimlerin daha çok bulunması beklenir. Bir halkın yüzyıllar belki de bin yıllar boyu edindiği deneyimlerin ürünü olan kültürel değerler de dile yakın ilişkilidir. Dil ve kültür varlığı birbirine bağlı olan iki unsurdur.⁷

Dil, ideolojik bir varlık olarak toplumsal yapıyı oluşturan maddi unsurlardan biridir.⁸ Kullanılan dilin varsıllığı veya yoksulluğu, eskiliği veya yeniliği, dış etkilere maruz kalmışlığı veya korunmuşluğu genel toplumsal tepkileri ve değerlendirmeleri önemli ölçüde etkiler. Dolayısıyla derinlemesine toplumsal değişimler yaratılmak istendiğinde dilde de bu doğrultuda hamleler yapılması kaçınılmazdır. Almanya, Rusya, Çin gibi ülkelerde

¹ Wilhelm von Humboldt, *On Language*, Der. Michael Losonsky, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 46.

² Michel Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*, Çev. M. Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi, 2006, 28.

³ Benjamin Lee Worf, *Language, Thought and Reality*, New York: The Technology Press, 2007, 44.

⁴ Walter Benjamin, *Über Sprache überhaupt und über die Sprache des Menschen*, Munich: Handschrift, 1916, 1.

⁵ Ferdinand Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, Çev. Berke Vardar, İstanbul: Multilingual Yayınları, 2001, 51.

⁶ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 1. Cilt*, Ankara: TDK Yayınları, 1987, 92.

⁷ Wenying Jiang, "The Relationship Between Culture and Language", *ELT Journal*, 54/4 (2000), 328-334.

⁸ Muzaffer Sencer. "Dil ve ideoloji", *Amme İdaresi Dergisi*, 3/15, 119-122.

sergilenen bu yaklaşım Türkiye’de de söz konusu olmuştur. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti resmen kurulmuş ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde yeni bir devlet kültürü oluşturma çabasına girilmiş, yeni kurumlar oluşturulmuş, eski kurumlardan bazılarıysa iyileştirilerek kullanılmaya devam edilmiştir. Ülkenin çağdaş medeniyetler seviyesine çıkması için yapılan çalışmalarda devlet yapısındaki reformlarla yetinilmemiş, halkın günlük hayatına doğrudan yansıyan yenilikler de gerçekleştirilmiş, bu doğrultuda kültür, ekonomi ve eğitim alanında köklü düzenlemelere gidilmiştir. Dil de bu kapsamlı değişimin dışında kalmamış ve Atatürk devrimlerinin önemli bir parçasını oluşturmuştur. Dil devrimini önemli kılan, dildeki yabancı kökenli kelimelerin atılarak dilde özleşmeyi sağlamasının yanı sıra diğer devrimlerin de kuşatıcısı ve destekleyicisi olmasıdır. Büyük oranda başarılı biçimde gerçekleştirilen Dil Devrimi uluslararası alanda diğer devletlere de örnek olmuştur. Örneğin Fransa 1970’li yılların başlarında başlattığı dilde özleşme çalışmaları için Türkiye’den bilgi istemiş, bunun üzerine Türkçedeki özleşme akımının nasıl başladığını, hangi evrelerden geçtiğini ve güncel durumunu içeren bir rapor Türk Dil Kurumunca hazırlanarak ilgililere sunulmuştur.⁹

Kullanılan dil düşünceleri, düşünceler de tavır ve tutumları etkilediği için Dil Devrimi’nin diğer devrimlerin benimsenmesini ve uygulanmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Dil Devrimi, uzun süren tartışmaların, çalışmaların sonucu ve Cumhuriyet dönemindeki güncel gelişmelerin gereği olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Dil Devrimi’nin ruhunu anlayabilmek için Türkçenin söz konusu dönemdeki durumunu irdelemek gerekmektedir. Türkçenin asırlarca ülkenin aydınları ve sanatçıları tarafından dışlandığı, bilim ve sanatta, özellikle şiirde yabancı kelimelerin, kuralların yaygınlaştığı bilinen gerçeklerdir. Ayrıca yazı, bilim ve sanat dili olarak kabul edilen Osmanlıca ile halkın konuşma dili arasında büyük farklılık olduğu bilinmektedir.¹⁰ Bu durumu değiştirmek için ortaya çıkan Mahallileşme akımıyla başlayan dilde özleşme çabaları Millî Edebiyat’la yeni bir dinamizm kazanmış ve meyvelerini vermeye başlamıştır. Bu konuda “Yeni Lisan Hareketi” üzerinde özellikle durulmalıdır. Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp’in “Genç Kalemler” dergisindeki makaleleriyle başlattıkları bu hareket sonucunda yirminci yüzyılın başlarında yazı dilinde önemli ölçüde sadeleşmenin ve edebiyat dünyasında halkın diline yönelimin sağlandığı söylenebilir. Refik Halit Karay’ın, Ömer Seyfettin’in, Halide Edip Adıvar’ın, Mehmet Emin Yurdakul’un ve diğer birçok yazarın eserlerinde kullandıkları dil bu yargıyı desteklemektedir.¹¹ Dilde sadeleşmenin yaşandığı bu dönemde dilin sosyal yönü ve yeni tip insanı yetiştirme işlevi üzerinde de durulmuştur.¹² Dolayısıyla Dil Devrimi’ni zaten yavaş yavaş yoluna girmeye başlayan dil meselesini bilimsel bir yaklaşımla ele alan ve dili özleştirmeye yetinmeyip zenginleştirmeyi de hedefleyen bir hamle olarak değerlendirmek gerekir.

Genç Cumhuriyet’in kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün dil konusuna özel önem verdiği bilinmektedir. Macar bilim insanı Gyula Nemeth’in Türkçe gramer kitabında kullanılan alfabeyi gereksiz şekilde ayrıntılı bulması, Tevfik Fikret’te ve Mehmet Emin’de Arapça, Farsça kelimelerin çokluğunu tespit etmesi, onun dille ciddi biçimde ilgilendiğini ve dil konusunda kafa yordüğünü göstermektedir.¹³ Atatürk, düşünce insanı olduğu kadar eylem insanı da olduğu için dil konusunda harekete geçmiş, Dil Encümenini kurmuş, Harf Devrimi’ni gerçekleştirmiş ve dil konusunda çalışmalar yapılması için ilgililere gerekli desteği sağlamıştır.¹⁴ Bu çalışmaları yakından takip eden Atatürk, Dil Encümeninin istenen verimi sağlamadığını tespit etmiş, bu kurumun yerine 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulması talimatını vermiştir. 1936 yılında Türk Dil Kurumu (TDK) adını alan bu kurum hâlâ çalışmalarına devam etmektedir. Kurumun 26 Eylül 1932’de Dolmabahçe Sarayı’nda gerçekleştirilen ilk kurultayına Atatürk de katılmış, dil konularındaki tartışmaları takip etmiş, görüşlerini açıklamış ve kurumun çalışmalarını beğenerek izlediğini belirtmiştir. Kurultayın sonlarına doğru Halit Fahri (Ozansoy) Bey tarafından yapılan öneri kabul edilerek 26 Eylül tarihi Dil Bayramı olarak kabul

⁹ Agop Dilaçar, “Dil”, *Türk Dili* 258/1 1973, 735-736.

¹⁰ Yusuf Çotuksöken, “Türk Aydınlanmacılığının Dili”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Atatürk’ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı (2013), 71-83.

¹¹ Nurullah Ulutaş, “Erken Cumhuriyet Döneminin Sanat ve Zihniyet Kavşağında Türk Edebiyatı”, *Türkiye’de Tek Partili Yıllar (1923-1950) Bir Dönem Panoraması*, Ed. Yunus Koç ve Adem Palabıyık, İstanbul: Pınar Yayınları, 2021, 473-498.

¹² Ramazan Korkmaz, Tarık Özcan, “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ed. Ramazan Korkmaz, Ankara: Grafiker Yayınları, 2005, 223-306.

¹³ Zeynep Korkmaz, *Atatürk ve Türk Dili*, Ankara: TDK Yayınları, 1995, 935.

¹⁴ Rahim Tarım, “Atatürk ve Türk Dili”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/9 (2013), 95-103.

edilmiştir.¹⁵ Bayramlar gibi uygulamalar ortak kimlik oluşumunu sağladığı¹⁶ için Dil Bayramı'nın Dil Devriminin halk tarafından benimsenmesini kolaylaştırdığı düşünülebilir.

Dil Devriminin ve bütün dil çalışmalarının yol haritasının dil kurultaylarında belirlendiği görülmektedir. Özellikle Atatürk döneminde toplanan dil kurultaylarında dil meselesi bir bağımsızlık ve millî egemenlik meselesi olarak ele alınmıştır. Birinci kurultayda dil-egemenlik ilişkisinin göz önünde tutulması ve bu ilişkinin tarihsel dilbilim perspektifinden ele alınması bunun ispatıdır. Emperyalist ülkelerin sömürge siyasetlerini Hint-Avrupa dil çalışmaları gibi yaklaşımlarla gerekçelendirmeye çalışmaları bu düşüncenin oluşmasında önemli rol oynamıştır.¹⁷ Dil Kurultaylarında en çok önem verilen bir diğer konunun ise dilde sadeleşme olduğu görülmektedir. Özellikle Atatürk döneminde 1932, 1933 ve 1936 yıllarında toplanan ilk üç kurultaydan sonra dilde sadeleşme çalışmalarına büyük önem verilmiş ve Türkçeye birçok yeni kelime kazandırılmıştır. Bu kurultaylar, eğitim, basın ve dil çalışmaları alanında büyük etki göstermiştir. Örneğin Üçüncü Dil Kurultayından sonra Güneş Dil Teorisi Dil tarih ve Coğrafya Fakültesinde ders olarak okutulmaya başlanmıştır.¹⁸ 1942'de toplanan Dördüncü Dil Kurultayında ise dilde sadeleşmenin yanı sıra Türklük vurgusunun da çok güçlü olduğu görülmektedir. Hatta dönemin Millî Eğitim Bakanı ve kurultay başkanı Hasan Âli Yücel kapanış konuşmasında bu konuda denge tavsiyesinde bulunmaya gerek duymuştur.¹⁹ Kurultaydaki ulusçu atmosferin yoğunluğu savaş dolayısıyla yabancı bilim insanlarının kurultaya katılamayışlarına bağlanabilir. Görüldüğü üzere kurultayların atmosferi değişmekle birlikte dilde ulusallaşma ve sadeleşme amacı süreklilik göstermiştir. Dil kurultaylarında alınan kararların Dil Bayramı'nın ruhu ve uygulanışı üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Tazminat Döneminden beri kamuoyu oluşturmada büyük rol oynayan²⁰ basına devlet yetkililerince her dönem büyük önem verilmiştir. Basına verilen önemin büyük siyasî ve kültürel değişimler söz konusu olduğunda daha da arttığı görülmektedir. Çünkü basın güncel gelişmelerin, değişimlerin, yeniliklerin, çağdaşlaşma hamlelerinin geniş kitlelere duyurulması işlevini görür.²¹ Bu önemli işlevin ve basının gücünün farkında olan Cumhuriyet'in kurucu kadroları devrimler konusunda halkı bilgilendirmek ve aydınlatmak amacıyla, dönemin geniş kitlelere ulaşabilen neredeyse tek basın aracı olan, gazeteleri kullanmışlardır. Bu amaçla yayın yapan gazetelerden biri "Hakimiyet-i Milliye" gazetesidir. Kurtuluş Savaşı döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında devletin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin resmî yayın organı görevini gören bu gazete 28 Kasım 1934'te "*Ulus*" adını almıştır.²² Adı değişse de gazetenin işlevi değişmemiş, devrimler konusundaki gelişmelere ve yöneticilerin güncel konular hakkındaki görüşlerine haberlerde ve köşe yazılarında sıklıkla yer verilmiştir. Gazetenin yayın politikasındaki temel amacın halkı Atatürk ilke ve devrimleri doğrultusunda yönlendirmek hatta eğitmek olduğu söylenebilir.²³ Bayramlar gibi resmî programların ayrıntılı şekilde ele alınması, parti örgütlerinden haberlere yer verilmesi, parti yöneticilerinin demeçlerinin tam metin hâlinde paylaşılması, Cumhuriyet devrimlerinin köşe yazılarında tartışılması bu düşüncüyü desteklemektedir. Başyazarlık görevini uzun süre yürüten Falih Rıfkı Atay'ın ve yazı işleri müdürü Nasuhi Baydar'ın CHP milletvekilliği yapmış olması da gazetenin hükümetin bakış açısını yansıttığı düşüncesini desteklemektedir.

Her türlü dil ve kültür faaliyetini ana dili eğitimi için bir fırsat olarak değerlendirmek mümkündür. Tarihsel açıdan bakıldığında ana dili eğitiminin formal biçimde öğretimi üzerinden sadece birkaç yüzyıl geçtiği, informal dil öğretiminin ise neredeyse insanlıkla yaşıt olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü insanlar bir okul, ders veya bugünkü anlamıyla öğretmen olmadan binlerce yıl boyunca ana dillerini öğrenmiş ve öğretmişlerdir. Uluslar bunu şarkılarla, türkülerle, tekerleme ve bilmecelemlerle, atasözleriyle, deyimlerle, masallarla ve halk öyküleriyle gerçekleştirmiştir. Bu bakımdan ana dili eğitiminin çok geniş olanaklara sahip olduğu ve otantik materyallerle doğal ortamlarda da gerçekleştirilebileceği söylenebilir. Dil bilincini uyandırmada, dil yapısını sezdirmede, dil

¹⁵ Erhan Alpaslan, Hilal Kocaoglan, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gaziantep ve Maraş Halkevi Öncülüğünde Dil Bayramı Kutlamaları", *Gaziantep University Journal Of Social Sciences* 21/3 (2022), 1699-1719.

¹⁶ Emre İğneci, *Osmanlı'da Modern Vatandaşlık Eğitiminin Doğuşu*, Ankara: Hitabevi Yayınları, 2020, 154.

¹⁷ Orhan Özdemir, "Birinci Türk Dil Kurultayı Bildirilerinde Dil ve Egemenlik İlişkisi", *Turkish Studies*, 7/4 2012, 2511-2520.

¹⁸ Gökhan Yavuz Demir, "Türk Tarih Tezi ile Türk Dil Tezinin Kavşağında Güneş Dil Teorisi", *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11/19 2010, 385-396.

¹⁹ Ahmet Bican Ercilasun, "Dördüncü Türk Dili Kurultayı". *Türk Dili*, 71/852 (2022), 4-11.

²⁰ İğneci, *Osmanlı'da Modern Vatandaşlık*, 52.

²¹ Aziz Coşkun, "Cumhuriyet Döneminde Sansür ve Özgürlük Sarkacı: Türk Basını", *Türkiye'de Tek Partili Yıllar (1923-1950) Bir Dönem Panoraması*, Ed. Yunus Koç, Adem Palabıyık, İstanbul: Pınar Yayınları, 2017, 183-204.

²² Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Yeni Adım Matbaası, 1968, 101.

²³ Nermin Abadan, "Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 16/2 1961, 93-118.

sevgisini aşılama törensel etkinlikler önemli işlevler yerine getirebilir. Dolayısıyla Dil Bayramı'nın ana dili eğitimine hizmet etmesi beklenen bir durumdur.

Dil Bayramı Duyuruları ve İzlenimleri

Cumhuriyet döneminde neredeyse yarı resmi yayın organı görünümünde olan *Ulus* gazetesinin Dil Bayramı kutlamaları hakkında bilgi edinmek ve bu kutlamaların basına yansımalarını görebilmek için iyi bir kaynak olduğu söylenebilir. Gazetede Dil Bayramı kutlama programı duyurularına ve gerçekleştirilen program haberlerine sıkça yer verilmesi bu düşüncüyü desteklemektedir. 1941 yılında düzenlenmesi planlanan etkinliklerle ilgili haber buna iyi bir örnektir. Haberde Ankara radyosunda TDK adına bir söylev verileceği, halkevlerinde çeşitli programlar düzenleneceği, gazetelerde bayramın kutlanacağı, Türk dili üzerine yazılar yayınlanacağı belirtilmiştir.²⁴ Bu yolla halkın program hakkında bilgilendirildiği ve katılımın arttırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Gazetelerdeki program haberlerinin doğrudan bir davetiye niteliği taşıdığı da görülmektedir. 1936 yılındaki kutlama programına ilişkin kısa haberde törenin Ankara Halkevi'nde saat 15.30'da başlayacağı bilgisi verilmiş, haberdeki *"Halkevi bütün Ankaralıları büyük bayrama çağırılmaktadır."*²⁵ ifadesiyle halk kutlamalara çağırılmış ve ayrıca bir davetiye bulunmadığı belirtilmiştir. Kutlama programı duyurularının programdan hayli uzun zaman önce yapılması, program hazırlıklarına ciddi zaman ayrıldığını ve önem verildiğini göstermektedir. Örneğin 1936 yılındaki duyuru haberi programdan on iki gün önce ve ilk sayfanın üst orta kısmında dikkat çekici biçimde verilmiştir.²⁶ Burada basın gündemi belirleme ve gelişmeleri öngörülebilir hâle getirme işlevine başvurulmuştur.²⁷ Çünkü basın toplum hayatını ve toplumun bakış açısını şekillendirmede ana faktörlerden biri olarak görev yapar.²⁸

Sadece program duyurusu ve davetler değil programlardan izlenimler de *Ulus* gazetesinde yer almıştır. Program izlenimlerini ele alan haberlerden kutlamaların coşkulu geçtiği ve farklı etkinliklerle desteklendiği anlaşılmaktadır. Dil Bayramı'yla ilgili bir haber içeriğinde yer alan *"Salonu çağrılıların bir saat önceden doldurmaya başlamaları, tören vakti geldiği zaman ne localarda ne salonda boş tek bir yerin görünmemesi"*²⁹ ifadelerinden hareketle halkın törene yoğun ilgi gösterdiği ve gazetede program duyurularının amacına ulaştığı söylenebilir. Hatta bazı programlarda katılımcılar salona sığmamış, koridorlar ve bahçe de dolmuş, salona giremeyenler için dışarıya hoparlör sistemi kurulmuştur.³⁰ Gazetede genellikle Ankara'daki kutlamalara yer verilse de diğer kısa haberlerden Dil Bayramı'nın Anadolu'da da coşkuyla kutlandığı anlaşılmaktadır. Taşradaki kutlamalarda bazen radyo yayınları dinlemekle yetinilmiş bazen de şehirdeki Halkevi tarafından düzenlenen etkinliklere yer verilmiştir.³¹ Kütahya, Edirne, Tekirdağ, Afyon, Sinop, Diyarbakır ve birçok ilde törenin halkın geniş katılımıyla gerçekleştirildiğine ilişkin haberin³² bayramın dil uzmanlarıyla, öğrencilerle ve ilgili resmî kurumlarla sınırlı görülmediğinin, ulusça benimsendiğinin bir kanıtı olduğu değerlendirilmektedir.

Dil Bayramı'na olan bu ilginin bir sebebi de merkezî ve yerel yöneticilerin kutlama programlarına büyük önem vermeleridir. Örneğin Afyon'da yetkililer tarafından hazırlanan program halka dağıtılmış ve çeşitli sebeplerle kutlamalara katılamayan vatandaşlar için şehrin farklı noktalarına on hoparlör konmuştur.³³ Dil Bayramı sırasında şehirlerde genel bir kutlama ve şenlik havası oluşturulduğu da anlaşılmaktadır. Bolu'da *"büyük gün şerefine bütün evler ve dükkânlar mağazalar, hususî ve resmî dairelerin gündüz bayrak, gece ışıklarla donanacak"* olması,³⁴ Dil Bayramı'nın büyük bir ulusal bayram olarak benimsendiğini ve kutlamalara önem verildiğini göstermektedir. Yöneticilerin bu gibi özverili çalışmaları sayesinde 1930'lu, 40'lı yıllardaki iletişim imkânlarındaki yoksulluğun ve halkın sosyo-kültürel durumunun yarattığı zorluklar yenilebilmiştir. *Ulus* gazetesinde bayram haberlerinin bu durum göz önünde bulundurularak yapılması ve kutlamaların hemen hemen bütün ayrıntılarına yer verilmesi kısıtlı imkânların yarattığı zorluklarla mücadele etmek için her fırsatın değerlendirildiğini göstermektedir. Törenlere olan yoğun katılım, halkın dil devrimini ve dil konusundaki

²⁴ "Dokuzuncu Dil Bayramı 26 Eylülde Kutlanacak", *Ulus*, 15 Eylül 1941, 2.

²⁵ "Dil Bayramı", *Ulus*, 26 Eylül 1936, 1.

²⁶ "26 Eylül Dil Bayramı Kutlama Programı Hazırlandı", *Ulus*, 14 Eylül, 1936, 1.

²⁷ Robert M. Entman, (2007). "Framing Bias: Media in the Distribution of Power", *Journal of Communication*, 57/1, 163-173.

²⁸ Maxwell McCombs, *The Agenda Setting Function of the Press*, Oxford: Oxford University Press, 2005, 156

²⁹ "Dil Bayramı", *Ulus*, 27 Eylül 1935, 1.

³⁰ "Dil Bayramı Halkevinde Parlak Törenle Kutlandı", *Ulus*, 27 Eylül 1937, 5.

³¹ "Dün Dil Bayramı Törenle Kutlandı", *Ulus*, 27 Eylül 1947, 2.

³² "Memlekette Dil Bayramı", *Ulus*, 28 Eylül 1938, 6.

³³ "Afyon'da Dil Bayramı Hazırlıkları", *Ulus*, 25 Eylül 1936, 2.

³⁴ "Bolu Haberleri", *Ulus*, 26 Eylül 1936, 2.

çalışmaları benimsediğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Taşradaki kutlamalar sayesinde dil konusunda bilinçsiz veya ilgisiz olan vatandaşlara da bu konuda en azından farkındalık kazandırılmaya çalışıldığı düşünülmektedir.

Programlarda dil uzmanlarının yanı sıra devlet adamlarının da konuşmalar yaptıkları, şiirler okudukları görülmektedir. Ferid Celal Güven'in 1935 yılındaki Dil Bayramı kutlamasında yaptığı konuşma³⁵ bu duruma örnek verilebilir. Milletvekillerinin kutlamalara katılmaya özen göstermeleri ve etkinliklerde Türkçe ile ilgili konuşmalar yapmaları dil meselesine devletin üst kademelerince büyük önem verildiğinin, dilde özleşmenin ve ulusallaşmanın devlet politikası olarak kabul edildiğinin bir kanıtıdır. 1936 yılındaki program haberinde İshak Rafet Işıkmen tarafından yazılan ve okunan şiirdeki dilin "Atatürk Türkçesi" şeklinde nitelenmesi³⁶ de dikkat çekicidir. Bu niteleme Dil Devrimi ile Atatürk'ün ne denli özdeşleştirildiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Türkçe Eğitimiyle İlgili Haber ve Yazılar

Ulus gazetesinde Dil Bayramı dolayısıyla yayınlanan duyuru, haber ve yazılarda Türkçe eğitimine hizmet edildiği görülmektedir. 1948 yılındaki program duyurusunda halkı teşvik etmenin yanı sıra dil devriminin amacına da atıfta bulunulmuştur. Katılımcıların "*Türkçenin nesirde ve şiirde vardığı durum ve güzelliğin örnekleriyle göz önüne konacağı ve en yeni halk türküleriyle en yeni Türkçe şiirleri dinlemek imkânını bulacaklarının*" belirtildiği haberde³⁷ yeni dil anlayışıyla ortaya konan dil ürünlerinin halkın beğenisine sunulacağından bahsedilmektedir. Güzeli düzyazı ve şiir örneklerinin dinlenecek olması dinleme eğitimi kapsamında informal olarak sezdirmeye dayalı kelime ve dil bilgisi öğretimi yapılmaya çalışıldığını göstermektedir. Haberde kullanılan ifadeler dinleme metinlerinde dilin doğru kullanımını gösteren örneklerle, öz Türkçe kelimelere, kelime, tamlama ve cümle yapılarına yer verildiğinin kanıtıdır. 1936 yılındaki programda günün anlam ve önemini belirten konuşmaların dışında Manisa milletvekili Kâzım Nami Duru'nun "Öz Türkçem" adlı şiiri "*öz ve kıvrak bir Türkçe*" ile okuduğu, bunlardan başka bir de müzik dinletisi sunulduğu gazeteki haberden anlaşılmaktadır.³⁸ Etkinlikte okunan şiirle sade ve akıcı Türkçe kullanımı örneklenmiş, örtük bir Türkçe eğitimi gerçekleştirilmiştir. Şiir dinletisi sayesinde dinleme ve konuşma becerisine hizmet edildiği de söylenebilir çünkü bu iki beceri birbirini destekleyen, besleyen becerilerdir. Katılımın arttırılmaya çalışılması, Dil Bayramı'nın adeta bir okul, bir dil dersi olarak değerlendirildiğinin kanıtıdır. Bunun ana dili eğitimi açısından doğru bir uygulama olduğu söylenebilir çünkü herhangi bir sosyal ortam öğrenme öğretme amacıyla değerlendirilebilir.³⁹

Dil Bayramı'nın gazetede köşe yazılarına ve tartışmalara da konu edildiği görülmektedir. Hatta Falih Rıfkı Atay'ın başyazar olduğu dönemde Dil Bayramı ve dilde yenileşme konusu başyazılara konu olmuştur.⁴⁰ Atay, bu yazılarında dil devriminin felsefesinden ve dil devrimi gerçekleştirilirken izlenen yoldan bahsetmiştir. Gazetede "Yankılar" köşesinde de Dil Bayramı dolayısıyla dil konusunu ele alan T.İ. imzalı yazılar çıkmış, dil konusundaki tartışmalara yer verilmiş, 1947 yılında yayınlanan yazıda "*ağır ağır giden Osmanlıcanın yerine hızlı hızlı yeni bir otomanca geldiğinden*" yakınılmış, Batı dillerinden Türkçeye geçen kelimelerden bahsedilmiş ve dilin her türlü yabancı etkiden uzak tutulması istenmiştir.⁴¹ Bu konu, güncelliğini hâlâ korumakta ve Türkçe Öğretim Programı'nda yer almaktadır. Anılan yazıdaki mesajlar Türkçe programında yer alan "*Yabancı dillerden alınmış ve dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.*" kazanımıyla doğrudan örtüşmektedir. Buradan da anlaşılabileceği üzere bu yazı, adeta bir Türkçe eğitimi materyali görevi görmektedir. Ayrıca Türkçe konusundaki gidişatın aksayan yönleri üzerinde durulması konunun gerçekçi ve tarafsız biçimde ele alındığını; gazetenin Dil Devriminin sadece destekçisi değil takipçisi de olduğunu göstermektedir. Gazete böylece basının yol gösterme ve uyarma işlevlerini de yerine getirmiştir.

Gazetede diğer yayın kuruluşlarıyla dil konulu tartışmalara girildiği de görülmektedir. Örneğin farklı bir gazete yer alan "ayta, kapsal, yönerge, konu" kelimelerinin ne anlama geldiğinin anlaşılmadığına ilişkin haberi⁴² eleştirilmiş ve bu haberle neyin amaçlandığını soran, anılan kelimelerin anlaşılabilir Türkçe kelimeler olduğunu savunan bir yazı yayınlanmıştır. Yazıda kelime karşılıklarının bulunduğu yerler detaylıca açıklanmış ve yazıda

³⁵ Nasuhi Baydar, "Dil Bayramı", *Ulus*, 27 Eylül 1937, 5.

³⁶ "Halkevimizde Bayram Nasıl Kutlandı?", *Ulus*, 27 Eylül 1936, 1.

³⁷ "Dil Bayramı", *Ulus*, 23 Eylül 1948, 2.

³⁸ "Halkevimizde Bayram Nasıl Kutlandı?", *Ulus*, 27 Eylül 1936, 1.

³⁹ Linda Deer Richardson, Mary Wolfe, *Principles and Practice of Informal Education*, London: Routledge, 2001, 2.

⁴⁰ Falih Rıfkı Atay, "Dil Bayramı", *Ulus*, 26 Eylül 1936, 1.

⁴¹ T.İ. (Gerçek Adı: Nurettin Artam), "Dil Bayramı...", *Ulus*, 26 Eylül 1947, 2.

⁴² "Zaman Ne Demek İstiyor?", *Ulus*, 15 Eylül 1935, 1

diğer gazetenin dil çalışmaları konusundaki düşüncelerini açıklamaya davet edilmiştir. Bu da dil konusunun gazetesinin yayın politikası içinde değerlendirildiğini ve kendisini dil devriminin tarafı olarak gördüğünü göstermektedir. Ayrıca bu tartışmayla kelime öğrenme, öğretme teknikleri konusunda okuyuculara da yol gösterildiği söylenebilir. Çünkü tartışma metninde kelime karşılıklarını bulma konusunda verilen bilgiler sayesinde okuyucular anlayamadıkları kelimelerin anlamlarına nereden ulaşabilecekleri konusunda aydınlatılmışlardır.

Dil Bayramı'yla ilgili haberlerde törenlerdeki konuşmalara geniş yer verilmiştir. Konuşmaların genellikle tam metin hâlinde verilmesi gazetenin halkı aydınlatmayı amaçladığını kanıtlar niteliktedir. İcel Milletvekili Ferid Celal Güven'in 1935 yılında Ankara Halkevi'nde düzenlenen törende yaptığı, dil devriminin sebepleri ve ana dilinin önemi konuları üzerinde durduğu konuşması⁴³ ve milletvekili Nasuhi Baydar'ın 1937'de Ankara Halkevinde yaptığı konuşma⁴⁴ ile TDK Genel Sekreteri İbrahim Necmi Dilmen'in 1937,⁴⁵ 1938,⁴⁶ 1940,⁴⁷ 1943,⁴⁸ yıllarındaki kutlama programlarında yaptığı konuşmalar buna örnektir. Az sayıda da olsa özet olarak veya sadece ana düşünceyi yansıtacak şekilde verilen konuşmalar da mevcuttur. Örneğin Behçet Kemal Çağlar'ın 1945 yılındaki konuşmasına⁴⁹ kısaltılarak yer verilmiştir. Genellikle tam metin hâlinde verilen konuşmalardan okuyucuya sadece kutlama programı hakkında bilgi verilmekle yetinilmediği, aynı zamanda ana dili ve dil devrimi konusunda bilgi ve bilinç kazandırmanın hedeflendiği anlaşılmaktadır. Ana dilini kullanmada yetkinleşmek için dil yapısına yönelik bilginin yanı sıra dil bilinci de gerektiğinden dil bilinci kazandırılması ana dili eğitimi açısından büyük önem taşır. Çünkü dil salt bir bilgi nesnesi olarak değerlendirilemez.

Türkçenin Teknik Konularıyla İlgili Yazılar

Köşe yazılarında Dil Bayramı'nın kutlandığı tarihlerde dil konulu yazılar yayınlanması, bu yazılardan bazılarının teknik bilgiler içerirken bazılarının sadece duyarlılık kazandırmaya odaklanması gazetenin dil konusunu kapsayıcı biçimde ele aldığını göstermektedir. Dil Bayramı'nın başyazıya konu edilmesi ise konuya verilen değeri kanıtlamaktadır. Çünkü bilindiği üzere gazete başyazıları önemli olduğu düşünülen konu, olay ve olgular hakkında yazılmaktadır. Bunların yanı sıra gazetede diğer gazetelerden yazılara da yer verilmiştir. "Kurun" gazetesinde Asım Us'un kaleme aldığı önceleri öz Türkçe sayılmayan birçok Osmanlıca kelimenin yapılan çalışmalar sonucunda aslında öz Türkçe olduklarının anlaşıldığının ve böylece Türk dil devrimine yeni bir ufuk açıldığının ifade edildiği yazının kısaltılmış hâlinin verilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.⁵⁰

Yer verilen kimi konuşmalarda adeta bir dil dersi havası vardır. 1935 yılındaki programda Besim Atalay⁵¹ ve Hüseyin Namık Orkun⁵² tarafından verilen söylevler bu özelliği taşımaktadır. Atalay, söylevinde geçmişte dil konusunda yaşanan olumsuzlukları örneklerle açıklamış, Türkçenin geçmişteki durumunu ele alan bir de şiir okumuştur. Ayrıca bu söylevde Farsça sanılan fakat aslında Türkçe olan kelimelerden de örnekler vermiştir. Orkun'un söylevinde ise Türkçenin tarihsel gelişimiyle ilgili çalışmaları, bu konuda bilim adamlarının görüşleri ele alınmıştır. Her iki çalışmada da adeta dil tarihi dersi verilmektedir. Ayrıca Dil Bayramı'nın kutlandığı hafta Türk Dil Kurumu tarafından faaliyetlerini kamuoyuyla paylaşmak için fırsat olarak değerlendirilmiş, hazırlanan kılavuzlar, sözlük çevirileri,⁵³ araştırmalar, dil bilgisi kitapları, temel eser indeksleri, bibliyografya çalışmaları⁵⁴ hakkında halk bilgilendirilmiştir.

Gazetede Dil Bayramı'nın kutlandığı tarihlerde köşe yazıları dışında dil konusunda uzman olan kişilerin yazılarına da yer verilmiştir. Nurullah Ataç'ın dönemin dil tartışmalarını ele aldığı yazısı⁵⁵ ile Dr. Mehmet Ali Ağakay'ın Dil Devrimi'ni ve yeni terimleri incelediği yazısı⁵⁶ buna örnek olarak gösterilebilir. İki yazıda da Türkçe

⁴³ "B. Ferid Celal'in Açış Söylevi", *Ulus*, 27 Eylül 1935, 3.

⁴⁴ Nasuhi Baydar, "Dil Bayramı", *Ulus*, 27 Eylül 1937, 5.

⁴⁵ "Dil Bayramı Dün Kutlandı", *Ulus*, 27 Eylül 1935, 1.

⁴⁶ "İbrahim Necmi Dilmen Dil İnkılabının Ana Hatlarını Anlattı", *Ulus*, 28 Eylül 1938, 6.

⁴⁷ "Birçok Yeni ve Değerli Eserler Hazırlanıyor", *Ulus*, 27 Eylül 1940, 1.

⁴⁸ İbrahim Necmi Dilmen, "Dil Devriminin Mana ve Önemi", *Ulus*, 27 Eylül 1943, 1.

⁴⁹ "Dil Bayramını Dün Sevinçle Kutladık", *Ulus*, 27 Eylül 1945, 1.

⁵⁰ "Kurun'da Asım Us Diyor ki", *Ulus*, 27 Eylül 1965, 3.

⁵¹ Besim Atalay, "Dil Nedir?", *Ulus*, 27 Eylül 1935, 5.

⁵² Hüseyin Namık Orkun, "Dünya Medeniyetinde Türk Dilinin Rolü", *Ulus*, 27 Eylül 1935, 5.

⁵³ Neset Halil Atay, "T.D.A.K. Nasıl Çalışıyor?", *Ulus*, 17 Eylül 1935, 2.

⁵⁴ "Dokuzuncu Dil Bayramı 26 Eylül'de Kutlanacak", *Ulus*, 15 Eylül 1941, 2.

⁵⁵ Nurullah Ataç, "Dil Bayramı", *Ulus*, 27 Eylül 1948, 2.

⁵⁶ Mehmet Ali Ağakay, "Dil Devrimimiz ve Yeni Terimlerimiz Üzerine Birkaç Söz", *Ulus*, 26 Eylül 1943, 2.

derslerinde öğrencilerden beklenen bir beceri olan yabancı kelimeler yerine Türkçe kelimelerin tercih edilmesi konusunun önemi üzerinde durulmuştur. Özellikle İbrahim Necmi Dilmen'in Dil Bayramı dolayısıyla birçok bilgilendirici yazısı gazetede yer almıştır. Bu yazılarda Güneş Dil Teorisi, bu teorinin tarih ve coğrafya bilimlerine katkısı, dildeki seslerin gelişimi ve bazı kelimelerin kökenleri ele alınmıştır.⁵⁷ İlerleyen yıllarda başbakanlık görevinde bulunacak olan Sadi Irmak da 1948 yılında Dil Bayramı dolayısıyla bir yazı kaleme almış, yazısında Dil Devrimi'ni Alman, Macar, Fin, Rumen ve Latin dillerinde yapılan düzenlemelere benzetmiştir.⁵⁸ Dil Bayramı dolayısıyla yayınlanan yazılarda sadece akademik metinlere yer verilmemiş, dildeki yenilikleri mizahi bir üslupla ele alan metinlere ve şiirlere de yer verilmiştir. Bunlardan "Türk-Türk Dili" adlı şiirde⁵⁹ millet olma bilinci ve dil ilişkisine vurgu yapılırken başka bir yazıda⁶⁰ dil devriminin faydaları akademik havadan uzak mizahî bir dille ele alınmıştır. Dil Devrimi'nin hedef kitlesinin önemli bir kısmı da yetişkinler olduğu için benimsenen bu yaklaşım son derece doğrudur. Çünkü yetişkinlere ana dili bilinci kazandırmanın kendine mahsus karmaşık bir yapısı ve zorlukları vardır.⁶¹

Gazetede yer alan Türkçenin teknik konularıyla ilgili yazıların dil kurultaylarında hazırlanan raporlarla, belirtilen düşüncelerle paralellik taşıdığı söylenebilir. Dil Bayramı kapsamında yayınlanan bu yazılarda kurultaylarda ısrarla üzerinde durulan dilde sadeleşme ve ulusallaşma konusu yoğun olarak işlenmiştir. Teknik dil konularının dil kurultaylarındaki görüşlere uygun bir bakış açısıyla ele alınması hem dil kurultaylarının önemli bir etki gücü olduğunu hem de dil meselesinin bütüncül bir yaklaşımla ele alındığını ve konunun halk tarafından benimsenmesi için bütün imkânların seferber edildiği göstermektedir. Dil kurultaylarında alınan kararların kamuoyunca kabul görmesi için basın araçlarına ve resmî programlara başvurulması bunun kanıtıdır.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte birçok devrim gerçekleştirilmiştir. Dilin politik, toplumsal, kültürel ve psikolojik işlevlerinden dolayı Dil Devrimi'nin bu devrimlerin en önemlilerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Dil Devrimi'ni başarılı kılmak ve bu devrimin geniş kitlelerce benimsenmesini sağlamak için ortaya konan uygulamalardan biri Dil Bayramı'dır. Bayram gibi törensel uygulamalar toplumsal tutum ve tavırları biçimlendirebildiği için Dil Bayramı'nın dil alanında yenilik ve devrimler konusunda halkın bilgilendirilmesini ve olumlu tavır almasını sağladığı söylenebilir. 1930'lu, 1940'lı yıllardaki iletişim olanakları düşünüldüğünde kitlesel haberleşme için en uygun aracın gazeteler olduğu ortadadır. Cumhuriyet'in kurucu kadroları bu gerçeği görmüşler ve bu doğrultuda hareket etmişlerdir. Millî Mücadele Dönemi'nde yayın hayatına başlayan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi 1934'te *Ulus* adını almış ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında devlet yönetiminin yarı resmî yayın organlığı görevini yerine getirmiştir. Yapılan devrimler, devlet yöneticilerinin güncel olaylar hakkındaki görüşleri, parti örgütlerinin çalışmaları *Ulus* gazetesi aracılığıyla kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bu bakımdan *Ulus* gazetesinde Dil Bayramı ile ilgili haber ve yazıların bulunması beklenen bir durumdur. Gazete incelendiğinde Dil Bayramı programı duyurularına, kutlama haberlerine, Türkçenin teknik konularıyla ve Türkçe eğitimiyle ilgili yazılara yer verildiği görülmektedir. Sadece Ankara gibi büyük illerdeki değil Anadolu'daki küçük şehirlerdeki kutlamalar da haberleştirilmiş, kutlamalardaki konuşmaların tam metinleri ve dil konusundaki yazılar gazetede yer almıştır. İbrahim Necmi Dilmen, Besim Atalay, Hüseyin Namık Orkun gibi dil alanında yetkin isimlerin kaleme aldığı bu yazılarda bilimsel alt yapının güçlü olduğu, Türkçe konusunda geniş bilgiler verildiği görülmektedir. Dil Bayramı'nın kutlandığı günlerde yayınlanan sayılarda dille ilgili tartışmalara yer verilmiş, dil konusu başyazılarda ele alınmıştır. Bütün bu yaklaşım ve uygulamalar ana diline verilen önemi göstermektedir. Program duyurularının, programlarının günler öncesinden gazetede paylaşılmasıyla geniş halk kitlelerini etkinliklerden haberdar edilmiş, kutlamaların daha yoğun katılımlı ve coşkulu geçmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bayram dolayısıyla yer verilen haberlerde ve köşe yazılarında informal bir Türkçe eğitimi gerçekleştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Haber ve yazılarla Türkçenin gelişimi ve tarihi hakkında bilgi verilmiş, yabancı kökenli kelimeler yerine Türkçe kelimelerin kullanılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca örneklenen kullanımlarla sezdirme tekniği kullanılarak kelime ve dil bilgisi öğretimi yapılmıştır. Ana dili konusunda en azından teknik bilgi kadar önemli olan dil bilinci de gazetede bayram haberleriyle halka kazandırılmaya çalışılmış, Millet

⁵⁷ "İ. Necmi Dilmen'in Tezi", *Ulus*, 22 Eylül 1937, 7.

⁵⁸ Sadi Irmak, "Dil Gününde", *Ulus*, 26 Eylül 1948, 2.

⁵⁹ İzzet Ulvi Aykurt, "Türk-Türk Dili", *Ulus*, 26 Eylül 1936, 2.

⁶⁰ Sabaheddin Sönmez, "Dilimize Tekrar Kavuştuğumuz Gün", *Ulus*, 26 Eylül 1943, 2.

⁶¹ Gordon G. Darkenwald. "Effective Approaches to Teaching Basic Skills to Adults: A Research Synthesis", *ERIC* (1961). <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED325631.pdf>, 1. Erişim: 11.09.2024.

Mektepleriyle, Halk Odalarıyla gerçekleştirilmeye çalışılan halkı aydınlatma ülküsünde Dil Bayramı'ndan ve bu bayramın basındaki yansımalarından da yararlanılmıştır. Bayram dolayısıyla yapılan haberlerden, yayınlanan yazılardan hareketle Dil Bayramı'nı her açıdan büyük öneme sahip bir konuda devletin bütün organlarının, kitle iletişim araçlarının, toplumun her kesiminin üstüne düşeni yaptığı bir örnek olarak nitelendirmek mümkündür. Yirmi birinci yüzyılın gelişmiş teknolojilerinden ve iletişim olanaklarından yararlanarak benzer etkinliklerin gerçekleştirilmesi Türkçenin korunması, güçlendirilmesi ve öğretilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Telif Eserler

- Abadan, Nermin. "Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 16/2 1961: 93-118.
- Ağakay, Mehmet Ali. "Dil Devrimimiz ve Yeni Terimlerimiz Üzerine Birkaç Söz", *Ulus*. 26 Eylül 1943.
- Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 1. Cilt*. Ankara: TDK Yayınları, 1987.
- Alpaslan, Erhan, Kocaoğlu, Hilal. "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gaziantep ve Maraş Halkevi Öncülüğünde Dil Bayramı Kutlamaları", *Gaziantep University Journal Of Social Sciences* 21/3 (2022): 1699-1719.
- Ataç, Nurullah. "Dil Bayramı", *Ulus*. 27 Eylül 1948.
- Atalay, Besim. "Dil Nedir?", *Ulus*. 27 Eylül 1935.
- Atay, Falih Rifki. "Dil Bayramı", *Ulus*. 26 Eylül 1936.
- Atay, Neset Halil. "T.D.A.K. Nasıl Çalışıyor?", *Ulus*. 17 Eylül 1935.
- Aykurt, İzzet Ulvi. "Türk-Türk Dili", *Ulus*. 26 Eylül 1936.
- Baydar, Nasuhi. "Dil Bayramı", *Ulus*. 27 Eylül 1937.
- Benjamin, Walter. *Über Sprache überhaupt und über die Sprache des Menschen*. Munich: Handschrift, 1916.
- Coşkun, Aziz. "Cumhuriyet Döneminde Sansür ve Özgürlük Sarkacı: Türk Basını", *Türkiye'de Tek Partili Yıllar (1923-1950) Bir Dönem Panoraması*. Ed. Yunus Koç, Adem Palabıyık. İstanbul: Pınar Yayınları, 2017.
- Çotuksöken, Yusuf. "Türk Aydınlanmacılığının Dili", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı* (2013): 71-83.
- Darkenwald, Gordon G. "Effective Approaches to Teaching Basic Skills to Adults: A Research Synthesis", *ERIC*, (1986) <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED325631.pdf>, Erişim: 11.09.2023.
- Demir, Gökhan Yavuz. (2010). "Türk Tarih Tezi ile Türk Dili Tezinin KLaşışığında Güneş Dil Teorisi", *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (11/19): 385-396.
- Dilaçar, A. "Dil", *Türk Dili*. 258/1 1973: 735-736.
- Dilmen, İbrahim Necmi. "Dil Devriminin Mana ve Önemi", *Ulus*. 27 Eylül 1943.
- Ercilasun, Ahmet Bican. "Dördüncü Türk Dili Kurultayı", *Türk Dili*, (71/852): 4-11.
- Foucault, Michel. *Kelimeler ve Şeyler*. Çev. M. Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi, 2006.
- Humboldt von, Wilhelm. *On Language*. Der. Michael Losonsky. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Irmak, Sadi. "Dil Gününde", *Ulus*. 26 Eylül 1948.
- İğneci, Emre. *Osmanlı'da Modern Vatandaşlık Eğitiminin Doğuşu*. Ankara: Hitabevi Yayınları, 2020.
- Jiang, Wenying. "The Relationship Between Culture and Language". *ELT journal*, 54/4 (2000): 328-334.

- Korkmaz, Ramazan, Özcan, Tarık. "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. Ramazan Korkmaz. Ankara: Grafiker Yayınları, 2005.
- Korkmaz, Zeynep. *Atatürk ve Türk Dili*. Ankara: TDK Yayınları, 1995.
- Entman, Robert M. "Framing Bias: Media in the Distribution of Power", *Journal of Communication*, 57/1 (2007): 163-173.
- Oral, Fuat Süreyya. *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Yeni Adım Matbaası, 1968.
- Orkun, Hüseyin Namık. "Dünya Medeniyetinde Türk Dilinin Rolü", *Ulus*. 27 Eylül 1935.
- Özdemir, Orhan. (2012). "Birinci Türk Dili Kurultayı Bildirilerinde Dil Ve Egemenlik İlişkisi", *Turkish Studies*, (7/4): 2511-2520.
- Richardson, Linda Deer, Wolfe, Mary. *Principles and Practice of Informal Education*. London: Routledge, 2001
- Saussure, Ferdinand. *Genel Dilbilim Dersleri*. Çev. Berke Vardar. İstanbul: Multilingual Yayınları, 2001.
- Sencer, Muzaffer. (1982). "Dil ve ideoloji". *Amme İdaresi Dergisi*, (3/15): 119-122.
- Sönmez, Sabaheddin. "Dilimize Tekrar Kavuştuğumuz Gün", *Ulus*. 26 Eylül 1943.
- Tarım, Rahim. "Atatürk ve Türk Dili", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8/9 (2013): 95-103.
- T.İ. (Gerçek Adı: Nurettin Artam). "Dil Bayramı...", *Ulus*. 26 Eylül 1947.
- Ulutaş, Nurullah. "Erken Cumhuriyet Döneminin Sanat ve Zihniyet Kavşağında Türk Edebiyatı", *Türkiye'de Tek Partili Yıllar (1923-1950) Bir Dönem Panoraması*. Ed. Yunus Koç ve Adem Palabıyık. İstanbul: Pınar Yayınları, 2021.
- Worf, Lee Benjamin. *Language, Thought and Reality*. New York: The Technology Press, 2007.

Süreli Yayınlar

Ulus